

Emlékezés Barankovics Istvánra

Barankovics István a Demokrata Néppárt főtitkára egyike azoknak a magyar politikusoknak, akiket a Rákosi korszak megpróbált kitörölni a magyar közvélemény emlékezetéből. Rákosiék koncepciójában nem volt helye a Barankovics által hirdetett keresztény elveknek.

Sokéves együttműködésünk és szoros barátságunk arra kötelez, hogy emlékeim felidézésével hozzájáruljak egyéniségének jobb megértéséhez. Barankovics Pista barátom nemcsak munka- és fegyvertársam volt. Évtizedeken át a legszorosabb szellemi és baráti közösségben éltünk. Együtt fejlődtünk. Kevesen voltak szellemi fejlődésemre olyan hatással, mint ő. Mindég elvei alapján mérlegelte az eseményeket, nálam a forrongás korszaka hosszabb ideig tartott. Neki szüksége volt az általam nyújtott könnyedebb légkörre, bennem Pista az elmélyülés igényét ébresztette. Jellemző volt mindkettőnkre, hogy Pista Deák Ferencet tartotta eszményképének, engem ősapám, Andrassy Gyula első magyar miniszterelnök színes egyénisége vonzott. Évtizedeken át egymás életének minden lényegesebb eseményében részt vettünk. Viszonyunkat talán a versengésnek egy tudatalatti formája is áthatotta. Az élet nekem mindent tálcán nyújtott, Pistának mindenért küzdenie kellett. Becsületére legyen mondva, viszonyunkat irigység soha nem rontotta meg. Külső látszatra én nyújtottam számára az érvényesülés lehetőségeit, az *Ország Útja* és a *Kis Újság* szerkesztői tisztségét, és számos más előnyös kapcsolatot. A valóságban az én számomra hozott e barátság igazi pozitívumokat, gyakran ő tartott vissza a léha élet csábításaitól.

Talán nem merészség azt állítanom, hogy kevesen ismerték Barankovics Istvánt olyan behatóan, mint én. Szenvedélyek vulkánja izzott benne, de érzelmeit, temperamentumát mindig fegyvelte, indulatait vasakarattal józan eszének rendelte alá. Voltak társadalmi sérelmei: a meg nem értéstől, a megbecsülés hiányától sokat szenvedett. Pályája elején sokan támadták és rágalmazták. Nehezen tudta csak leküzdeni az elszenvedett sérelmek emlékeit. Csalódások emberi magatartását tartózkodóvá, befelé fordulóvá tették, pedig szeretett volna könnyed, megnyerő lenni. Nem a népszerűség hajhászásának, hanem felkészültségének és elvhűségének köszönhette széles baráti körét, nagyszámú híveit, politikai sikereit. Követőket nem olcsó propagandaszólamokkal, hanem érvekkel, mindezekelőtt a keresztény világnézet félelem nélküli hirdetésével toborzott. A hatalomvágy nem vakította el, tudott várni, nem volt hajlandó önérdékért engedményt tenni. Cselekedeteit, politikai magatartását egész életén át a keresztény világnézet irányította. Ebben rejlett legyőzhetetlen ereje, mert mint utolsó parlamenti felszólalásában mondta, nem ő, hanem a politikai körülmények változtak meg, azért kénytelen visszavonulni, hogy hű maradjon elveihez.

Az eddig elmondottakat néhány közös élmény felidézésével is alátámaszthatom. Barankovics Istvánnal Odescalchi Andrassy Katalinnál találkoztam először. Ebben az időben Kája nagynéném fiának házitanítója volt. Éles szemű nagynéném azonnal felismerte Pista barátom rendkívüli képességeit. Félrehívott: „vidd magaddal ezt az értékes fiút, mert ebben a légkörben mindnyájunkat meggyűlöli” — mondotta. (A két

világháború közötti magyar értelmiség megosztottságának egyik okát a kiáltó társadalmi különbségekben kereshetjük. Sok fiatalban jogosan merült fel az osztálygyűlölet érzése és a kiszolgáltatottság, megalázottság fájdalma.)

A felszólítás a legjobb pillanatban hangzott el. Mivel meglehetősen könnyelműen éltem, apám éppen akkor „internált” érpataki birtokára. Itt, az egyszerű, de kényelmes környezetben életre szóló barátság szövődött kettőnk között. A családi könyvtár bőségesen ellátott bennünket olvasmánnyal, volt miről beszélgetnünk és vitatkoznunk.

Nagyapámnál tett látogatása alkalmával találkozott először a Szabolcs megyei Polgár község kántortanítójának fia, Pista barátom, a keresztény reform-konzervativizmus egyik kimagasló egyéniségével. Dessewffy Aurél gróf országbíró volt, a főrendiház utolsó elnöke. Pistát először megdöbbenette a fontolva haladó, valódi keresztény demokráciát képviselő öreg arisztokrata. Nagyapám széles látóköre, klasszikus műveltsége, mély vallásos szemlélete azonban mind nagyobb hatással volt rá. Sok kérdés megítélésében találkoztak nézeteik, viszont különböztek a szociális és társadalmi reformok megvalósításának ütemében, és a végrehajtás módozataiban. Korunknak megfelelően mi azonnali változásokat, radikális társadalmi és szociális reformokat, igazi demokráciát követeltünk. Nagyapám enyhe mosollyal azzal hűtötte le forrongásunkat: aki harmincéves koráig nem forradalmár, és ezt követően nem válik a folyamatos fejlődés hívévé, az vagy törtető, vagy buta ember.

Közös fejlődésünk következő állomása Griger Miklós Néppártja volt. Noha mi már nem hittünk a királyság helyreállításának lehetőségében, mégis azt reméltük, hogy ebben a pártban érvényre juthat a népi gondolat és a Duna medencei népek egyesítésének, valamint a keresztény demokrácia megvalósításának eszménye. Az események érzékeltették velünk a fasizmus és a vele szövetséget kereső, majd találó kommunizmus növekvő veszélyét. Tudtuk, tenni kell valamit. Hamarosan rájöttünk, hogy a Néppárt nem valósítja meg elképzeléseinket, levontuk hát a konzekvenciáit.

Néhány hozzánk hasonlóan gondolkodó barátunkkal megalapítottuk a Deák Ferenc Társas kört, azzal a célkitűzéssel, hogy korosztályunk legjobbjait azonnali szociális és társadalmi reformok szolgálatára és a fasizmus és kommunizmus által veszélyeztetett demokrácia védelmére egyesítsük.

Ezerkilencszázharminchatban a fenti elképzelések alapján, megindítottuk *Ország Útja* címmel államtudományi és nemzetpolitikai havi folyóiratunkat. Mi sem volt természetesebb, mint hogy Barankovics István lett az újonnan megindított folyóirat társszerkesztője. Folyóiratunk különösen a Pista által irányított „Szabad szöszék” rovatában minden vélemény és személy számára nyitott volt. Egyetlen kikötésünk az volt, hogy a kézirat a szabadság, demokrácia és a radikális azonnali társadalmi és szociális reformok ügyét szolgálja. Pista érdeme volt, hogy rövidesen Bibó István, Bóka László, Erdei Ferenc, Gogolák Alajos, Féja Géza, Kerék Mihály, Szabó Zoltán és mások írásai jelentek meg folyóiratunk hasábjain. Az idősebb generáció szellemi nagyjai messzemenő támogatásban részesítették kezdeményezésünket. Szeckfü Gyula, Pető Sándor, Bajcsy-Zsilinszky Endre, Kodály Zoltán szoros kapcsolatban állottak velünk. Az *Ország Útját* a fiatal nemzedék *Magyar Szemléjének* tekintették.

Az ezt követő sorsdöntő években Barankovics István az *Ország Útjában* és az ellenzéki lapok hasábjain bátran hirdette az elvi és erkölcsi alapokon felépülő új reformkor szükségességét. Követelte, hogy generációnk egységesen lépjen fel a szélsőséges nacionalizmus és a kommunizmus ellen. Írásaiban a később „harmadik út” elnevezés alatt ismert politikai elképzelés lényegét egyedülálló világossággal és tömörséggel fogalmazta meg. Barankovics mint a keresztény világnézet ideológiai szószólója tudományos szakszerűséggel foglalkozott a szabadság és demokrácia védelmével, a társadalmi és szociális átalakulás kérdéseivel. Hirdette a földreformot, a szellemi elit és a munkásság és parasztság összefogásának szükségességét. Érvelt, meggyőzött anélkül, hogy lázított volna.

A reformok állandó halogatása, a hatalmon levők megnemértése és rövidlátása, döntően hozzájárult, hogy korosztályunk elvesztette hitét a folyamatosan megvalósítható demokratikus átalakulás lehetőségében. Fokozatosan hajlamossá váltunk az erőszakot alkalmazni akaró kommunista vagy fasiszta megoldás elfogadására. Kortársaink közül akadtak, akik engedtek a csábításnak, és az azonnali társadalmi és szociális reformok megoldására gondolva csatlakoztak a szabadságot és demokráciát semmibe vevő szélsőséges mozgalmakhoz. Barankovics István soha nem ingott meg, kitartott az általános magyar érdekeket, a demokráciát szolgálni akaró politikai elképzelése mellett. Ha kellett, szembeszállt a reakciós konzervatív katolikus törekvésekkel. Elvi és valláserkölcsi alapon állott, hirdette a keresztény demokratikus népi politikát.

A második világháború háttérbe szorított minden más problémát, fennmaradásunk és függetlenségünk megőrzése lett az egyetlen, döntő kérdés. Erre az időszakra esik, hogy Teleki Pál magyar miniszterelnök támogatásával átvettük a *Kis Újság* című lapot. Azzal a kikötéssel kaptuk meg a lapengedélyt, hogy elsősorban a parasztsághoz szólunk és ellensúlyozni próbáljuk a már nemzeti árulással fejlődött németbarátságot.

Barankovics István érdeme, hogy a lap esti kiadásának első oldalán, az aznapi hírek összefoglalójában megjelentek a cenzúra által tiltott nyugati rádiók hírei. Pista barátom, a német hadijelentés boncolgatása közben a sorok közé csempészte e híradásokat. A rovat egyedülálló sikere bizonyítja, hogy mi elsajátítottuk a tiltott hírek sorok közötti közlésének módját, az olvasóközönség pedig megtanult a sorok között olvasni. Ekkor derült ki, hogy Barankovics nemcsak a tömör fogalmazás mestere, hanem szükség esetén képes furfangos módszer alkalmazásával a közvéleményhez juttatni mondanivalóit. A későbbiek során, mint a Keresztény Demokrata Néppárt főtitkára, taktikai képességről, politikai hajlékonyságról tett tanúbizonyságot.

A *Kis Újság* szerkesztői székében érte Barankovics Istvánt a megtisztelő meghívás, hogy vállalja a *Magyar Nemzet* című napilap szerkesztését. Szellemi és erkölcsi értékei tették alkalmassá, hogy Pető Sándor örökébe lépjen. A lap beszüntetéséig, a német megszállásig, itt is megalkuvást nem ismerő bátorsággal hirdette politikai elképzeléseit.

Erre az időre esik, hogy teljes egyetértés jegyében széjjelváltunk. Teleki Pál halála után én mindinkább a parasztságban láttam az utolsó erőforrást, amely megmentheti az országot. A Kisgazda Párt rendelkezésére állottam, az ellenállás hónapjaiban a Magyar Frontban képviseltem a pártot. Pista barátom bízott a parasztságban, de fenntartásai voltak a párttal kapcsolatban. Hiányolta a pártprogram elvi alapjait. Számomra minden erő összefogása volt a legfontosabb feladat. Pistában addig véglegesen kialakult a keresztény világnézetben alapuló haladó demokratikus néppárt szervezésének elképzelése. Hallatlan taktikai érzékkel sikerült neki a katolikus reakciók, erők kikapcsolásával egy időszaki haladó demokrata néppártot életre keltenie. Annak következtében, hogy engem Rákosiék szalámi-taktikája az ország elhagyására kényszerített, más szemtanúkra kell hagynom az ezután történtek ismertetését.

Évekkel később Pistával New Yorkban találkoztam. Semmit nem változott. Ha nem is lett elismerten a haza hőlcse, küzdelmei során államférfiúi képességet árult el. Egy beszélgetésünk során Pista barátom megfogalmazta az államférfiről alkotott elképzelését. Szerinte a politikus mindég a mában gondolkodik, a siker érdekében minden eszköz felhasználását jogosnak tartja, különösen ha ezzel saját érdekeit szolgálja, meggyőződés helyett csak véleménnyel rendelkezik. Az államférfi elvek és erkölcsi törvények alapján cselekszik, hajlandó saját érdekeit a közérdeknek alárendelni, távlatokban lát és gondolkodik. Ezek szerint Barankovics István az erkölcstelen és elvtelen politikusok tombolásának korszakában államférfi volt még akkor, is ha nem koronázta siker törekvéseit.

Dessewffy Gyula